

POZİTİVİZME YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER *

Veysel Sönmez

Geliş tarihi: 01.01.2011 Kabul tarihi:01.01.2011

Toplumsal olguların kendi iç dinamikleri vardır. Onlar genellikle akıl yerine kolektif akıl dışılıklara bağımlıdır. Doğrudan deneyimsel irdelemeye indirgenemezler. Bunlar Pozitivizmin toplumsal hipotezlerinin 20. yüzyılda yeniden değerlendirilmesine yol açtı. Pozitivistler toplumsal bilimlerde farklı yöntemlerin kullanılmasını engellediklerinden, onunla ilgili çok boyutlu düşünmeyi engellediler.

Pozitivizm, felsefe ile ilgisini yeniden tanımlama durumunda kaldı. Uğraşı alanını, bilimsel dilin tanım ve analizine indirgedi. Felsefeyi düşünsel bir etkinlik olmaktan çok bir "dil analizi (çözümlemesi) olarak ele aldı. Bilimlerin dilini çözümlenmeye ve onların kavram yapısını araştırmaya öncelik verdiler. Bu felsefe anlayışına göre bilime dayanan bilgi doğru bilgidir. Bu bilginin doğru olup olmadığını anlamak için de bilginin analizi gerekir. Bu amaçla bilimin kullandığı önermelerin kuruluşu ve yapısı incelenir. Buna "dil analizi"denir. Böyle düşünerek ve uygulayarak felsefenin alanını daralttılar.

Bilime gereğinden çok değer verilmiş, insan etkinliğinin en yücüsü gözüyle bakılmıştır. Oysa bilime farklı bir yaklaşım, onu kurulduğu tahtan kolaylıkla indirebilir. Bilime farklı bir yaklaşımdan yana olanlar, bilimin, örneğin birey ve toplumun sorunlarını çözümleyemediğini, yaşama bir takım kolaylıklar getirmesine karşın, insanlığın yıkımını hazırlayan bir etkinliğe dönüştüğünü ileri sürer.

Pozitivistlerin "bazı şeyler henüz bilinmiyorsa, bunun nedeni bilimde yeterince ilerleme sağlanamamış olmasıdır; bilimin gelişimi tamamlanınca tüm sorular cevaplandırılabilir" anlayışı gerçeği yansıtmaz; çünkü bilim yapısı gereği ancak belli bir alanda, belirli koşullarda ve belli yöntemlerle edinilmiş bilgileri kapsar. Evrende henüz bilinmeyen alanlar vardır ve bunlar sınırsızdır. Üstelik evren, saniyede üç yüz bin kilometre hızla büyümektedir.

Bilimlerin birbiri ile bağıntılı ya da ilişkili olduğu doğru olabilir. Ama bu, tüm bilimlerin tek bir bilime sözcüğüne fiziksel indirgenebileceği anlamına gelmez. Böyle bir anlayış doğal ve toplumsal gerçekliğin değişik boyutlarını ele almayı engelleyen bir tutum oluşturur. Gerçekliğin farklı boyutları, ancak değişik bilimlerin verileri ile anlaşılır duruma gelebilir.

Klasik bilim anlayışında en güvenilir yöntemin "doğrulama yöntemi" olduğu kabul edilir. Çağdaş bilim anlayışında ise "yanlışlama yöntemi" nin doğrulama yönteminden daha güvenli olduğu savunulur. Bu bağlamda çağımız filozoflarından Kari Popper (1901-1994) "bilimsel bir kuram ya da yaşamın ölçütü, onu yanlışlanabilmesinde yatar" der.

Örneğin suyun 100 C de kaynadığı söylenir ve bunun bir yasa olduğu iddia edilir. Bu iddianın doğru olup-olmadığı "yanlışlama yöntemi" ile saptanabilir. Bunun için kapalı kaplarda ve yüksek yerlerde su kaynatılır. Suyun kapalı kaplarda ve yüksek yerlerde 100 C derecede kaynamadığı görülünce yukarıdaki-yasa içeriği yanlışlanarak "su yalnız açık kaplarda ve deniz yüzeyinde ve 100 C derecede kaynar" sonucuna varılır ve yasaya ulaşılır.

Bilime "birikimsel bir süreç" gözüyle bakar. Oysa bazı bilim tarihçileri bilimin "birikimsel bir süreç izlediği" ni ileri sürerler. Örneğin fizikçi Kuhn 'a göre bilimde devrim sözcüğü ile belirtilebilecek ani ya da sıçramak niteliksel değişimler olmaktadır.

Bilim ona oluşmasına katkıda bulunan bilim adamları topluluğunun varlığını görmezlikten gelerek incelenemez; çünkü bilimi asıl yaratan bilim adamları topluluğudur. O halde öncelikle bu topluluğun iç yapısını, dünya görüşlerini, içinde yaşadıkları toplum koşullarını, bilim-toplum ilişkilerini vb. incelemek gerekmektedir. Oysa pozitivizm bunları dikkate almamaktadır.

Bilimde tek bir yöntem söz konusu olamaz. Toplumsal Bilimlerde tek çalışma yöntemi yoktur. Üstelik toplumsal ilişkiler nesnelleştirilemez.

Bilimsel bilgi her seferinde "basitten karmaşığa doğru gitmez. Ayrıca bilimler birbirine indirgenemez. Hatta aynı bilim de bile bu söz konusu olamaz. Einstein'ın temel ilkeleri ve bunların anlamları, Newton'un kuralları ve anlamları ile bire bir örtüşmez. Bu bilgiler basit değil, üstelik çok karmaşıktır.

Quantum fiziğinin ortaya çıkışı, pozitivist anlayışın temellerini yıkmıştır. O, her şeyin göreceli olduğunu göstermiştir. Bu durum tek bir doğru anlayışını sarsmıştır. Dünya ile dil ve bilim, kuramlar, kavramlar arasında bire bir ilişkinin kurulamadığı ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle dil gerçeğin resmi değildir. Pozitivistler, bilimin bilim için olduğunu savunurlar. Bu anlayış onun işleyişine de uymaz; çünkü elde edilen bilimsel bilgiler, yaşama geçirilip, insanlığın, doğanın yararına kullanılmalıdır. Bu ölçüt dikkate alınmayınca, bilim yüreği olmayan bir canavara dönüşebilir. Nitekim pek çok düşünür bilimin, insanlığın ve doğanın aleyhine kullanılmasını eleştirmişlerdir.

* Bu Yazı Prof.Dr. Veysel Sönmez'in 2008 Yılında Anı Yayıncılık tarafından basılan Bilim Felsefesi kitabından yazarın izni ile alınmıştır.